

Gyógyító állatok: Tudomány vagy kuruzslás?¹

Topál József
PhD, tudományos főmunkatárs
MTA Pszichológiai Kutatóintézet
topaljosef@gmail.com

Hernádi Anna
pszichológus, PhD hallgató
ELTE Etológia Tanszék

A modern, evolúciós szemléletű összehasonlító viselkedéskutatás az elmúlt évek során számos vonatkozásban bizonyította, hogy az ember egyedülálló viselkedési- és kognitív sajátosságokkal rendelkező faj. E humánspecifikumok egy része éppen abban a tényben gyökerezik, hogy fajunk az egyetlen olyan főemlős, melyet joggal illethetünk a „hiperszociális csoportlény” jelzővel. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy az ember nemcsak a saját fajtársaival képes és hajlamos komplex szociális interakciókon alapuló társas kapcsolatokat kiépíteni és fenntartani, hanem egyedülálló módon jellemző rá, hogy idegen fajok egyedeit is bevonja szociális kapcsolatainak bonyolult hálózatába.

¹ A kézirat végső szerkesztés előtti változat. Megjelent: Magyar Tudomány (2011 vol 112(6), 678-686).

Állati társaink

Kétségtelen, hogy az ember-állat kapcsolat az emberiség történelmében és lételméletében már a kultúra megjelenésének kezdeteitől fogva központi helyet foglalt el. A kultúranropológiában közismert, hogy az ősi sámánisztikus és animisztikus vallások az állatokról általában mint pszicho-spirituális közvetítőkről gondolkodtak és gyógyító erőt tulajdonítottak nekik. Jó okkal feltételezhetjük azt is, hogy van egy faj, a kutya, amellyel az ember már jóval a különböző fajok tömeges, elsősorban táplálkozási illetve szállítási célokra való háziasítása előtt valódi társas kapcsolatot alakított ki. A kutya háziasításának több tízezer évre visszanyúló történetét igazoló genetikai bizonyítékok mellett (Savolainen, 2006) ezt igazolja például az a 12.000 éves, paleolitik korszakból származó sír, melyben az embert kutyájával együtt temették el, még pedig oly módon, hogy a halott keze az állat vállán nyugodott ezzel mintegy kifejezve kettejük összetartozását (Davis és Valla, 1978).

Később az antropocentrikus és monoteista hitrendszerek elterjedésével az effajta intim érzelmi-spirituális kapcsolat háttérbe szorult és az állatok szerepe alapvetően használati célra korlátozódott (Serpell, 2006). Ebben a helyzetben a 17. század végén következett be újabb változás, amikor az ipari társadalmak kialakulásával és az urbanizáció felgyorsulásával az ember egyre inkább elszakadni látszott a természettől, melynek mintegy ellenhatásaként egyre fokozódó érdeklődéssel fordult a természet, így az állatok iránt is. Míg korábban a házikedvencek tartása egyfajta státuszszimbólumként az uralkodó elit kiváltsága volt, a viszonylagos anyagi jólétben élő városi középosztály megjelenésével egyre szélesebb körben terjedt el a haszonelvű szempontok mellőzésével jellemezhető állattartás. Ennek egyenes következménye volt az az állatok iránti attitűdben bekövetkező alapvető fordulat, amely végül a „társállat” mint pszichoszociális jelenség megszületéséhez vezetett.

Az állatokkal való gondozási kapcsolat szocializációt támogató funkcióját felismerve már az olyan 17. századi gondolkodók, mint John Locke vagy Thomas Hobbes is amellett érveltek, hogy az állatokról való felelős gondoskodás segíti a gyerekeket a veleszületetten állatias ösztöneik feletti kontroll gyakorlásának elsajátításában, valamint gyengéd érzelmeik és mások iránti felelősségérzetük kifejlésztésében (Serpell, 2006).

Bár a „társállat” tulajdonképpen egy több száz éve létező kategória, az idők során tartalmát tekintve nagyon sokat változott. Manapság nagyon más minőségű és eltérő szociális-pszichológiai jellemzőkkel leírható kapcsolatot takar mint akár 40-50 évvel ezelőtt. Az 1980-as évektől kezdve ugyanis egy az Egyesült Államokból kiinduló, lényeges attitűdváltásnak lehettünk tanúi. Ennek lényege, hogy a társállattartók egyre inkább valódi társaként, saját szociális kapcsolatrendszerükbe integrált „teljes értékű” partnerként, gyakorlatilag családtagként tartanak állatot, elsősorban kutyát.

A felmérések szerint manapság egy átlagos amerikai társállat-tartó inkább az állat gyámjának, gondviselőjének, mintsem tulajdonosának tartja magát, saját bevallása szerint családtagként kezeli kedvencét, rendszeresen kifejezi iránta érzett pozitív érzéseit és érzelmileg intenzíven kötődik hozzá. Túlnyomó többségük életének szerves részeként tekint az állatra, beengedi a lakóterébe (sokszor akár a hálószobába is), szabadidejét is igyekszik vele tölteni, s ha teheti magával viszi a családi vakációkra (Carslie-Frank és Frank, 2006). Sokszor oly mértékben képesek beépülni az ember életébe, hogy a halálukkal járó gyászreakció összemérhető egy fontos személy elvesztése által kiváltott érzelmi megrázkódtatással. A társállat, ezen belül is elsősorban a kutya enkulturálódásának folyamatát jelzi az utóbbi évtizedekben felvirágzó „társállat ipar”: ma már külön bútorok, kozmetikumok, ruhák készülnek a házikedvencek számára, sőt haláluk után az olyan, korábban kizárólag az emberi közösség tagjai számára elérhető „szolgáltatásokban” is részesülhetnek, mint a temetési szertartás és a gondosan ápolt

sírhelyek. Az ember-állat viszony effajta megváltozása társadalmi szociológiai szempontból egyáltalán nem elhanyagolható, hiszen az amerikai háztartások mintegy 63%-ában van valamilyen társállat (Duvall et al. 2006).

Európában ezek a változások valamivel később kezdődtek, így hazánkban is csak az utóbbi 5-8 évben vált egyre inkább uralkodóvá ez a szemléletmód. Ezt jelzi például az is, hogy bár az átlag magyar ember gondolkodásában a kutya elsősorban még mindig „házőrző” funkciót tölt be, a nagyvárosi, magasabb iskolázottsággal jellemezhető kutyatartók körében már nálunk is vezető motívumként jelenik meg a „társi”, „baráti” szerepkör (Sátori, 2007).

A kutya, mint a „társállat” prototípusa

Az ember és társállat közötti szociális kapcsolat gyakori jellemzője a különböző fajhoz tartozó felek társas viselkedési- és/vagy emocionális igényeinek kölcsönös kielégítése. Nyilvánvaló, hogy az efféle funkció betöltésére elsősorban azok a fajok alkalmasak, melyek szociális szerveződésükben és kommunikációs rendszerükben inkább hasonlítanak az emberhez, a tartós kapcsolathoz mindenképpen szükséges tehát az igények és képességek egyfajta „interspecifikus illeszkedése”.

A kutya, a maga egyedülálló evolúciós előtörténetével természeténél fogva alkalmas résztvevője az efféle kapcsolatoknak, hiszen az emberrel való interakcióban megnyilvánuló szociális kompetenciájuk, társas- és kommunikációs képességeik egyedülállóak az állatvilágban. Mindez valószínűleg annak a több tízezer éves folyamatnak köszönhető, amelyben a farkas-szerű készségeket az emberi környezethez való alkalmazkodás kényszere speciális módon megváltoztatta. A gyakran még az emberszabásúakét is meghaladó kifinomult képességeiket meggyőző erővel igazolják az utóbbi tíz év kutatásai (Miklósi és Topál, 2010). Összességében úgy tűnik, hogy a kutya nem egyszerűen egy a potenciális társállat-fajok közül, hanem a társállat prototípusa.

Ebből a szempontból kiemelkedően fontosak azok a viselkedés evolúciós változások, amelyek a kutyává válás során a szociális vonzódást és kötődéssel kapcsolatos készségeket érintették (ezek összefoglalását lásd Topál et al. 2009). A kutya ugyanis domesztikálatlan rokonával, a farkassal ellentétben veleszületetten preferálja az emberrel való társas interakciókat, és a társállat státusz betöltésére való specifikus alkalmasságát jelzi az emberhez való „csecsemőszerű” kötődése, mely fajspecifikus, egyedi sajátossága. Az emberhez való kötődés olyan evolúciós konstruktumnak tekinthető, amely megalapozza a mindkét fél számára kielégítő szociális kapcsolatot. Ez tulajdonképpen egy olyan viselkedési szabályzó mechanizmus, amely stresszhelyzetben (pl. gazdától való szeparáció és azt követő újratalálkozás idegen helyzetben) jellegzetes, a kötődési személyhez (gazda) kapcsolódó viselkedési készletet aktivál, s amely funkcionálisan hasonló ahhoz, amit az 1-2 éves kisgyermek hasonló helyzetben mutatnak a szülő irányába.

A kutyaszerű viselkedés másik fontos sajátossága az a szinkronizációs hajlam, amely az emberrel való interakcióban egyaránt megnyilvánulhat a viselkedés, vagy a rejtett élettani szabályzó mechanizmusok szintjén. Ez biztosítja a társas interakciók és együttműködés gördülékeny megvalósulását, és ezért alapvetően fontos lehet a csoporttagok közötti kohézió megteremtésében. A viselkedési szinkronizációk elsősorban a különböző szociális tanulási folyamatok révén biztosítják a kutya emberrel való összehangolódását és komplex együttműködésre való képességét, míg a viselkedési összhang megteremtésének fontos háttérfeltétele az élettani- emocionális összehangolódásra való készség, mely tekintetben a kutya szintén kifinomult sajátosságokkal jellemezhető.

Bár a területről jelenleg még csak korlátozott ismereteink vannak, valószínűnek tűnik, hogy a kutya és ember közötti kötődési kapcsolat kialakulását egyfajta belső szinkronizáció kíséri.

Nyálból mért stresszhormon (kortizol) mérésével kimutatták például, hogy az ember jelenléte hatékonyabban csökkenti a szituációs szorongást mint egy fajtárs (másik kutya). Növekvő irodalma van annak a jelenségnek, miszerint a kutyával való interakció alapvetően befolyásolja az ember (és a kutya) emocionális állapotát (összefoglalást lásd Hart, 1995). Újabb vizsgálatok azt is kimutatták, hogy az oxytocin, mely a társas kötődési kapcsolat egyik kulcsfontosságú mediátora a kutyával teremtett szemkontaktus hatására megemelkedik a gazda vizeletében, míg más vizsgálatok szerint a kutya és gazdája közötti szociális interakció mindkét félben szignifikánsan növeli a vérplazma oxytocin koncentrációját. Mindez közvetett módon egy olyan pozitív visszacsatolási mechanizmusra enged következtetni, amelynek során a két faj egymás számára megfelelő szociális stimulációt képes nyújtani ahhoz, hogy az a központi idegrendszerben befolyásolja a szociális vonzódás és társas viselkedés neurohormonális hátterét.

Összességében tehát a kutya egy olyan speciális viselkedésevolúciós végterméknek tekinthető, amelyet emberhez illeszkedő szociális kompetenciája, vagyis az emberi társas közegbe való „belesimulást” lehetővé tevő készség-készlete (mely elsősorban az interspecifikus kötődés- és szociális vonzódás, valamint a kommunikációs- és szinkronizációs készségeiben nyilvánul meg), alapvetően alkalmassá tesz a társállat szerep adekvát módon való betöltésére (minderről bővebben lásd Topál et al. 2009; Miklósi és Topál, 2010)

A társállat tartás és az egészség kapcsolata

Igaz ugyan, hogy már a 70-es években megjelentek azok a pszichoanalitikus elméletek, melyek szerint az állatok olyan kiemelkedő szerepet játszottak az emberi evolúcióban, hogy mostanra pszichológiai jólétünk szerves részévé váltak, a társállattartás egészségmegőrző szerepét illetően a tudományos vizsgálatok azonban csak az 1980-as években indultak meg. Az első ilyen vizsgálat (Friedmann et al. 1980) pozitív összefüggést mutatott ki az infarktus utáni túlélés és a társállat tartás között, ezt követően azután egy sor olyan szerteágazó vizsgálatot látott napvilágot, melynek közös vonása az a kiindulási hipotézis miszerint az ember-társállat kontaktusa hatással van a kapcsolatban résztvevő személy egyes pszichológiai és fiziológiai paramétereire, és így előnyösen befolyásolja fizikai- és mentális egészségi állapotát.

E kutatási terület azonban az azóta eltelt 30 év dacára mindmáig azzal a problémával küszködik, hogy kevés az olyan kísérletes adat van, amely feltárná a feltételezett hatásokat közvetítő illetve befolyásoló háttérváltozókat, így a társállattartás egészségre gyakorolt hatásai és annak lehetséges mechanizmusai nem eléggé tisztázottak.

Ezzel kapcsolatosan különböző alternatívák merültek fel (ezek összefoglalását lásd Collis és McNicholas, 1998). Egyik az ún. „direkt oksági hipotézis”, mely szerint a társállat jelenlétének, a vele való fizikai kontaktusnak és egyéb interakcióknak közvetlen relaxáló hatása van, mely mérhető módon tükröződik egyes élettani paraméterek változásában (vérnyomás, szívfrekvencia, izomtónus). Ebből a szempontból fontos a társas támogatás elmélete (social support), mely eredetileg az emberi társas kapcsolatok pozitív hatásainak magyarázatára született, de kiterjeszhető a társállattal való kapcsolatra. Eszerint a társállat „egészségmegőrző” hatásának lényeges tényezője, hogy az állat képes a humán társas támogatáshoz hasonló szociális- és érzelmi támaszt nyújtani a megfelelő személy számára, és az effajta pszichés támogatás hatékonyan csökkenti a stresszt, illetve kivédi annak negatív, egészségkárosító hatását s ez különösen stresszes életperiódusokban mutatkozik meg. Mindemellett a társállattartás és egészségi státusz közti kapcsolatban a társállathoz való kötődésnek is fontos közvetítő szerepe lehet.

Fontos megemlíteni azokat a kritikákat, melyek rámutatnak, hogy az állattal való interakció stresszhelyzetben megnyilvánuló rövidtávú élettani hatásai valójában nem eléggé specifikusak,

hiszen hasonló módon funkcionál mint bármely más stressz-oldó körülmény (pl. tájkép nézegetése – áttekintést lásd Friedman 2000).

Sajnos elenyésző azoknak a vizsgálatoknak a száma ahol a viselkedésen és a vérnyomáson kívül az állattal való interakció specifikus élettani hatásait mérnék, jelenleg csak kutya-ember viszonylatban ismeretesek ilyen vizsgálatok (lásd fentebb, illetve Miklós és Topál, 2010).

A másik, az ún. „indirekt oksági hipotézis” szerint a társállat nem közvetlenül fejt ki jótékony egészségmegőrző hatását, hanem az ún. szociális facilitáción keresztül, melynek lényege, hogy spontán módon serkenti és megkönnyíti az emberek közti társas interakciókat, így járul hozzá gazdája szociális integrációjához és ezen keresztül mentális (és fizikai) egészségéhez. Az állat jelenléte egyrészt in situ stimulálja a szociális viselkedéseket pl. Alzheimer kórban szenvedőknél (Kongable et al. 1989) másrészt pedig általában serkentheti az emberek közötti társas kapcsolatokat (Guegen és Cicotti, 2008). Ez utóbbit példázzák azok a hazai és angliai felmérések, melyek szerint mozgássérült emberek idegenekkel való interakcióit alapvetően befolyásolja egy segítő kutya jelenléte vagy hiánya. Az állat ugyanis közvetett módon jelentősen csökkenti a vele együtt megjelenő sérült ember szociális izolációját azáltal, hogy sokkal több társas kapcsolatot kezdeményező megnyilvánulás (mosoly, szemkontaktus, megszólítás) érkezik a kutyával közlekedő sérült felé. Egyesek szerint a társállattal való foglalkozás fontos szocializációs és személyiségformáló hatású lehet gyermekeknél. A társállat ugyanis szerepet játszhat a gyerekek motiválásában és a világról alkotott képük kialakításában és alkalmat adhat arra, hogy a gyerek olyan szociális rutinokat sajátítson el mint a nevelés, vagy másokról való gondoskodás. Ez utóbbi a fiúk számára különösen fontos, hiszen ők manapság meglehetősen kevés olyan játékot játszanak amelyben az efféle szerepeket elsajátíthatnák.

A harmadik, ún. kritikai megközelítés szerint az ember-állat interakcióban rejlő pozitív egészségmegőrző hatás csak látszólagos, nincs valódi oksági kapcsolat a két dolog között. Eszerint a társállat tartás és humán egészségmutatók közti asszociációk háttérében valamely látens faktor állhat, mint például a magasabb szocioökonómiai státusz, vagy bizonyos személyiségjellemzők, melyek nemcsak általában jobb fizikai és mentális állapottal járnak együtt, de egyben tágabb lehetőséget biztosítanak az illető számára, hogy társállatot tartson. Persze az effajta érvelés jogossága megfelelően tervezett vizsgálatokkal könnyen ellenőrizhető, a helyzet sajnos azonban az, ember-állat interakció egészségi hatásait célzó kutatások jó részét mind a mai napig a kellően felépített megfelelően átgondolt kutatási stratégia hiánya jellemzi. Egyesek szerint a módszertani hiányosságok miatt a legtöbb esetben nem lehet tudni mi az adott vizsgálat valódi eredménye. A következtetések ugyanis gyakran korrelációkon illetve leíró elemzéseken alapulnak, a feltárt asszociációkat pedig hajlamosak oksági kapcsolatként értelmezni akkor is, ha a módszertani hiányosságok (pl. nem megfelelő mintaválasztás, illesztett kontroll hiánya) azt nem tennék lehetővé (Wilson és Barker, 2003).

Összességében állítható, hogy a meglévő hiányosságok ellenére az elmúlt 30 év kutatásai nagyban alátámasztják, hogy egyes társállatok (különösképpen a kutya) bizonyos esetekben valóban hozzájárulhatnak az ember fizikai és mentális jól-létéhez, bár a pontos hatásmechanizmus nem tisztázott, valószínű hogy a fenti magyarázatok nem egymást kizáró módon, hanem egymással párhuzamosan illetve interakcióban fejtik ki hatásukat.

Állatasszisztált terápia (AAT)

Az ember állat kapcsolatban rejlő „gyógyító” lehetőségek kihasználásának egy speciális területe az amit ma állatasszisztált terápia (Animal Assited Therapy - AAT) néven ismer a szakirodalom.

A terápiás állatok alkalmazásának története az első világháborút követő időszakra nyúlik vissza, amikor Washingtonban a St. Elizabeth kórházban először alkalmaztak egy mentálhigiénés programban közreműködő állatokat. Később a társállatok jótékony hatását a szomatikus betegek gyógyításánál is felhasználták, az 1940-es években a háborús sérültek lelki felépülését a kórházak udvarán élő állatok gondozása segítette.

A klinikai pszichológiában azonban csak az 1960-as évek végén kezdett gyökeret verni ez az eljárás, mégpedig egy véletlennek köszönhetően. Az azóta közismertté vált történet szerint Yeshiva egyetem (USA) pszichológusa, Dr. Boris Levinson, aki súlyosan szellemi fogyatékos és szociális viselkedési zavarokkal küzdő, teljesen magukba zárkózott gyerekekkel foglalkozott, egyszer kénytelen volt rendelőjébe magával vinni Jingles nevű retrieverét is. Aznap éppen egy olyan szociális viselkedési zavarral küzdő kislánnyal volt találkozója, akinek már egy hónapja sikertelenül próbálta elnyerni a bizalmát és így képtelen volt a terápia érdemi részét elkezdeni. Nem kis meglepetésére azonban a kutya jelenléte segítette a rapport kialakításában; a kis páciens odament a kutyához, simogatta, elkezdett hozzá beszélni, majd a kutyával kapcsolatos kérdései által a pszichológussal is szóba eredt, így sikerült terápiába vonni a gyermeket. Ezek után Levinson nekilátott az új módszer kidolgozásához (Levinson, 1968).

Azóta a speciális fejlesztő munkát végző terápiás állatok pszichológusok, pszichiáterek, gyógypedagógusok és egyéb terápiás szakemberek által történő alkalmazása világszerte egyre népszerűbb módszerré vált. A mozgásfejlesztésben fontos szerepet játszó lovak (terápiás lovaglás) mellett a legkülönbözőbb fejlesztési céllal végrehajtott foglalkozások „asszisztenseiként” elsősorban kutyák szerepelnek, hiszen kifinomult szociális- kommunikációs és együttműködési készségeik nagyban megkönnyíthetik a fejlesztési folyamatba való bevonásukat (Topál, 2004).

Az állatasszisztált terápia gyakorlati jelentőségét érzékelteti az a statisztikai adat, miszerint pl. az Egyesült Államokban közel 20.000 képzett „terápiás kutya” dolgozik rendszeresen, s az általuk ellátott személyek száma pedig meghaladja a 200.000 főt. És bár hazánkba csak néhány tucat terápiás kutya dolgozik, az EU országaiban mintegy 5-6 ezer ilyen állatot tartanak nyilván, akik Európa szerte a legkülönbözőbb terápiás programokban, pl. a mozgás-, értelmi-, érzelmi-akarati képességek fejlesztésében vagy az idősellátásban illetve pszichoterápiás célok megvalósításában működnek közre.

A terápiás állatok gyakorlatban történő alkalmazásának ily módon való felvirágzását azonban sajnálatos módon nem kísérte az ilyen irányú kutatások megfelelő mértékű előre haladása. Pedig már közel harminc éve publikált, helyzetértékelő áttekintésükben Wilson és Netting (1983) megállapították, hogy az AAT (legyen az bármilyen kontextusban, célcsoporttal és fejlesztési cél érdekében végrehajtott program) jövőbeni karrierje azon áll vagy bukik, hogy rendelkezünk-e kellő mennyiségű és minőségű empirikus adattal az egyes technikák hatékonyságát, hatásmechanizmusát és korlátait illetően. Ezzel összhangban jelent meg az amerikai Nemzeti Egészségügyi Intézet (National Institutes of Health) állásfoglalása, amelyben kijelentik, hogy bár még nincs a társállatok és állatasszisztált terápiaik előnyös hatásait illetően elegendő tudományos bizonyíték a kezünkben, nagyon ígéretes kutatási területek bontakoznak ki e tekintetben (NIH, 1988). Mind elméleti tudományos szempontból, mind pedig gyakorlati (egészségügyi- és gazdasági) jelentőségénél fogva fontos stratégiai cél lenne tehát az ezirányú kutatások erősítése.

Ugyan ezek az iránymutató felhívások nem voltak teljesen hatástalanok, hiszen az elmúlt évtizedekben jelentősen megnőtt a témával foglalkozó, referált folyóiratokban közzétett vizsgálatok száma, e kutatási eredmények állandó bírálatok keresztüztüében vannak (pl. Wilson és Barker, 2003) jórészt a nem eléggé következetesen alkalmazott módszertan kutatástervezési hiányosságok miatt.

A módszertani problémák részben arra vezethetők vissza, hogy a tudományos kísérletezés által megkövetelt kritériumok és a gyakorlati fejlesztés szempontjai gyakran nehezen összeegyeztethetők, sőt, egymásnak ellentmondóak is lehetnek. A mintaválasztás tudományos szempontjainak érvényesítése, a megfelelő kontrollok elvégzése, és a tudományos kritériumoknak megfelelő kimentési változók mérése a gyakorlati fejlesztésben érdekeltek számára felesleges teher, sőt egyenesen nemkívánatos is lehet, hiszen érthető okokból pl. a fejlesztésben részt vevő fogyatékos gyermek szülőjének kizárólagos szempontja a gyermek teljesítményében mutatkozó „bármilyen áron és bármilyen módon” elérhető fejlődés.

Így aztán nem csoda, hogy a témával kapcsolatban publikált kutatások túlnyomó többsége a hipotézis „generáló” kategóriába esik, és csak kisebbségben vannak valódi hipotézis „tesztelő” vizsgálatok, a formális állatasszisztált terápiás programok hatásainak vizsgálatára pedig alig történt mérvadó elemzés.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az állatterápia nem univerzális csodaszer. Egy néhány évvel ezelőtti kritikai áttekintés (Wilson, 2004) szerint a kutyás terápiás foglalkozásokról készült tanulmányok közel egyharmada teljesen alkalmatlan arra, hogy az eljárás hatásosságát illetően bármiféle következtetésre juthassunk. A programok valamivel több, mint 20 százaléka esetében találta úgy, hogy egyértelműen pozitív hatása volt az eljárásnak és ugyanilyen arányban vannak azok a közlemények ahol nem volt elegendő bizonyíték a pozitív hatás elfogadására, illetve ahol egyértelműen hatástalan volt a kutyás terápia. Végül pedig a tanulmányok 7%-a egyértelműen negatív hatásokról számolt be. Mindezek alapján csak annyit tudunk tehát, hogy a terápiás programok egy jelentős része valószínűsíthetően pozitív hatással lehet a fejlesztési cél elérésére, e felmérés ugyanakkor szembeesít az állatterápiáról meglévő tudásunk hiányosságaival és kellő mértéktartásra, óvatosságra int a módszer kritikátlan alkalmazásával kapcsolatban.

Jelenleg tehát nincsenek kellő ismereteink arról, mely körülmények között mely páciensnek jó az effajta kezelés és az AAT hogyan viszonyul hatásmechanizmusában ez az alternatív terápiás megoldásokhoz. Fontos lenne azoknak a helyzeteknek és egyéneknek az azonosítása ahol/akiknek az állatterápia nem hatékony, sőt esetleg káros. Probléma az is, hogy az adott terápiás folyamatban a célhoz leginkább alkalmas állat kiválasztásáról túl keveset tudunk még, és arról sincs fogalmunk, hogy milyen jellemzőkkel bíró terápiás (társ) állatnak van a leginkább pozitív egészségügyi és jólléti hatása a különböző szociokulturális környezetben élő embereknél. Végül, de nem utolsósorban az egészségügyben való elfogadtatásához az AAT módszertanát jelentősen javítani kell, beleértve a reprezentatív, véletlenszerűen kiválasztott mintákon alapuló leíró vizsgálatokat, a longitudinális elemzéseket illetve a különböző terápiák protokolljainak az összehasonlíthatóság érdekében történő standardizálását.

Hogyan tovább állatterápia?

Kétségtelen, hogy az elmúlt 1-2 évtizedben az állatokkal végzett terápia sok százezer embert megmozgató világméretű „mozgalommá” nőtte ki magát. Nem kivétel az alól Magyarország sem, ahol évről évre gyarapodik azoknak az intézményeknek és civil szervezeteknek a száma, amelyek repertoárjában ilyen típusú „szolgáltatás” is megtalálható. A hazánkban dolgozó 30-40 terápiás kutya több száz fogyatékos gyermek és idős ember rendszeres ellátását végzi, és érdemes megjegyezni azt is, hogy európai viszonylatban nézve előnyös helyzetben vagyunk, hiszen a terápiás kutyák megfelelő jogszabályi környezetben végezhetik munkájukat (lásd 27/2009 XII.03. SzMM rendelet).

Az állatterápiás mozgalmak felvirágzása szerves része annak az átfogó kulturális-társadalmi változásnak, mely a posztmodern ember állatokhoz való viszonyának átalakulását jellemzi, s

amely a társállat fogalmát új tartalommal tölti meg. Ebben a változásban a viselkedéstudományokra is fontos szerep vár, hiszen az ember és állat kapcsolatának sokszempontú leírása és megértése a pszichológia, etológia és más diszciplínák közreműködése nélkül nem lehetséges. Ahhoz hogy a terápiás állatok alkalmazása amatőr, civil mozgalom jellegétől megszabadulva professzionális, szakmai körökben általánosan elfogadott módszerre nője ki magát, és hosszú távon érdemesnek találtassék arra, hogy helyet kapjon az egészségügy finanszírozás rendszerében, elengedhetetlenül szükség van azokra a hatástanulmányokra, amelyek hatékonyság és költség-hatékonyság szempontjából egyaránt meggyőző érvekkel szolgálnak a döntéshozók számára.

Ez közös, elemi érdeke a gyógypedagógiai szakmának és a viselkedéskutatóknak, most a kutatóknak a sor, ideje tiszta vizet önteni a pohárba!

Köszönetnyilvánítás

A szerzők kutatásait az OTKA (K76043) támogatja.

Idézett irodalom

Carlisle, Frank – Frank, J.M. (2006): Owners, guardians and owner-guardians: Differing relationships with pets. *Anthrozoos*. **19**, 225-242.

Collis, Glenn – McNicholas, J. (1998): A theoretical basis for health benefits of pet ownership: attachment versus psychological support. In: Cindy C. Wilson, – Dennis, D. Turner (Szerk.) *Companion Animals in Human Health*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Davis, Simon J.M. – Valla, F.R. (1978): Evidence for domestication of the dog 12000 years ago in the Natufian of Israel. *Nature*. **276**, 608-610.

Duvall Antonacopoulos N.M. – Pychyl, T.A. (2006): An examination of the relations between social support, antropomorphism and stress among dog owners. *Anthrozoös*. **21**, 139-152.

Friedmann, Erika – Katcher, A.H. – Lynch, J.J. – Thomas, S.A. (1980): Animal companions and one year survival of patients after discharge from a coronary care unit. *Public Health Report*. **95**, 307-312.

Friedman, Erika (2000): The animal human bond: Health and wellness. In: H. Fine (Szerk.) *Handbook on animal assisted therapy. Theoretical foundations and guidelines for practice..* San Diego, CA. Academic Press.

Guegen, Nicholas – Cicotti, S. (2008): Domestic dogs as facilitators in social interaction: An evaluation of helping and courtship behaviors. *Anthrozoös*. **21**, 339-349.

Hart, Lynette A. (1995): Dogs as human companions: a review of the relationship. In John Serpell (Szerk.) *The Domestic Dog*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kongable, Gail, L. – Buckwalter, K.C. – Stolley, J. (1989): Pet therapy for Alzheimer's patients: A survey. *Journal of Long term Care Administration*. **18**, 17-21.

Levinson, B.M. (1969): The pet and mental hygiene. In: Boris, M. Levinson (Szerk.) *Pet oriented child psychotherapy*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Miklósi, Ádám – Topál, József (2010): The evolution of canine cognition. In: Jennifer, Vonk – Ted, Shackelford (Szerk.) *The Oxford Handbook of Comparative Evolutionary Psychology* Oxford University Press, *in press*

National Institutes of Health (1988): Health benefits of pets Summary of working group. Washington DC. U.S. Department of Health and Human Services

Sátori, Ágnes (2007): Az állatokhoz való viszony a társas-társadalmi kapcsolatok rendszerében. Doktori disszertáció.

Savolainen, Peter (2006): mtDNA Studies of the origin of dogs. In Elaine, A. Ostrander – Ulf, Giger – Karl, Lindblad (Szerk.) *The dog and its genome*. New York: Cold Spring Harbor Laboratory Press.

Serpell, John (2006): Animal-assisted interventions in historical perspective. In: Fine, A.H. (Szerk.) *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice*. San Diego, CA: Academic Press.

Topál, József (2004): A humánétológia és a gyógypedagógia kapcsolata. In: Zászkaliczky Péter – Verdes Tamás (Szerk.) *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia. A fogyatékoság jelensége a gyógypedagógia határtudományaiban*. Budapest, ELTE BGGYFK - Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium,

Topál, József – Miklósi, Á. – Gácsi, M. et al. (2009): The dog as a model for understanding human social behavior. *Advances in the Study of Animal Behaviour*. **39**, 71-116.

Wilson, Cindy C. (2004): Paper presented at 10th International Conference on Human-Animal Interactions Glasgow, Scotland - October 6-9.

Wilson, Cindy C – Netting, F.E. (1983): Companion animals and the elderly. A state-of-the-art summary. *Journal of the American Veterinary Medicine Association*. **183**, 1425-1429.

Wilson, Cindy C – Barker, S.B. (2003): Challenges in designing human-animal interaction research. *American behavioral Scientist*. **47**, 16-28.

